

EKSPRESIONIZAM

Predavanje

Mi smo deca dvadesetog veka. Naše uspavanke zaglušivala je ulična buka. Detinjstvo smo provodili u kamenim kućama velegrada, nalik na kasarne.

Težak, zagušljiv vazduh bio nam je prvi udisaj. Naše prve šetnje povezane su sa hiljadu-glasnim horom zvonečih tramvaja, kloparajućih fijakera, jaučućih teretnih vozila, galopirajućih automobila, sa horom neukrotivih pasaža koji presecaju ulice hiljadama dijagonala.

I što se više udaljujemo od detinjstva to su nam bliži gradska vreva i haos, ljudska graja i klupko života. Sa svih zidova obraćaju nam se šareni šildovi: žuto-crni plakati pomućuju nam mozak; opijaju nas sunčeve mrlje, koje nam se osmehuju sa svetlucavih krovova; pred našim očima treperi hiljadubojni spektakl od sunca, ljudi i odeće.

To šaroliko-blješće klupko prožima celokupnom zapreminom, celokupnom dinamikom ne samo čovekovu zenicu. Da li neko snažan na vulkanu današnjice sa drevnim spokojstvom slika klasika? Ko je sposoban da to klupko upije samo zenicom oka svog, a ne izoštrenijom i dubljom zenicom mozga?

Klanjamo se pred majstorima renesanse, pred korifejima baroka, premda najdublje poštovanje izražavamo Beskonačnosti, onima koji se nisu zatvorili u sarkofag teorije. Zbog toga su nam duhovno najbliži gotski umetnici, čija arhitektura ne obeležava granice. Notrdam u Parizu, katedrala u Remsu su bez završetaka i možemo ih u glavi produžavati u beskraj.

Upropastili smo vid, zamenili sluh u vid, međutim, tim vidom vidimo samo površinu.

Upravo je naša generacija postala prozaična, beskrilna, hrlila je ka prividu i površnom. I zbog snažne potrebe za moći, umesto da spere taj nalet površnosti, sukobila se s ništavljom, kome treba da smo zahvalni zbog gledanja isključivo okom.

* * *

Mi, mladi izgubili smo sasvim odnos prema Bogu, našem ocu; izgubili smo sve što imaju zadovoljni sobom – polugreh i poluvrlinu; vera u ljude zatrovana nam je u mladosti, u srcu je vučemo, padamo pod teretom velike, velike čežnje za Bogom i večnošću, za moći pre stvaranja sveta, za logosom.

Umetnost dvadesetog veka, umetnost ekspresionizma rođena je upravo iz te čežnje i predstavlja sedmi dan svakodnevičke nedelje.

Ekspresionizam koji u pojavama ne opaža samo spoljašnje i slučajne stvari, kako je to činio impresionizam, svestan je da je sve jedno i večno i da se iznad „svega“ uzdiže sveti dah večnosti.

Nasz Kurier, 1920, br. 292, sv. XII, str. 4.

MARK ŠAGAL

Umetnost dvadesetog veka još uvek nije rekla poslednju reč, jer se nalazi u fazi stvaranja.

Zbog toga je jedna od njenih zasluga to da se o njoj može razmišljati u beskonačno. Ona još uvek nije dovršena.

Onaj ko je pomogao da se u njoj vidi i oseti novo-stara umetnost jeste vitebski Jevrejin *Mark Šagal*.

Mark Šagal nosi u sebi drskost deteta i sigurnost mesečara, noćnog putnika.

Njegov narodni duh jeste duh hasidizma, pokreta velikih razmara koji se u svojoj monumentalnosti često uzdiže do najvišeg stepena ekstaze.

Njegove vizije su – raznobojni prozori gotske sinagoge.

Oko njegove duše stalno se ukrštaju plavi krugovi ljubavi prema ljudima i saosećanja.

On je ozaren jevrejski mladić, Novi Jevrejin – sa srebrnom kosom drevnog proroka.

U nama izaziva samilost prema svojim konjima koji u svojim trbusima nose ždrebade, dok njihove oči prekriva senka porodilje.

Njegovi Jevreji sadrže u sebi tajnu usamljenih putnika, samoće.

Njegove lirske slike ljubavi, slično kao i slike Peresa Rica Abazija, sadrže u sebi trag majstorske suptilnosti i vatrenu strast čoveka Istoka.

* * *

Jednom je Mark Šagal zaustavio dah desetinama hiljada ljudi. U Berlinu na ulici Potsdamerstrasse, kada se na prozoru „Der Sturma“ iznenada pojavila velika glava Jevrejina. Njegove oči i njegova zamršena brada odavali su toliko varvarskog i pračovečanskog, da je mašina civilizacije na časak izgubila ravnotežu.

Mark Šagal je retko zaslužan, s obzirom da poseduje praiskre varvarina i što se te iskre često pretvaraju u plamen i tada nas podseća na gotiku, primitivizam i crnačku skulpturu.

* * *

Mark Šagal nam je omogućio da vidimo i osetimo novo bogatstvo, nove izvore jevrejske umetnosti – nam i svetu.

Jung Idysz, 1919, br. 3.